THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

קאנאדע אויפ'ן שוועל פונ'ם נייעם יאָר

מיט א יאָר צוריק, ווען מיר האָבן באַגעגנט דעם אָנקום פון יאָר 1930, האָט זיך שוין געפילט דער אָנקום פונ'ם שווערן עקאָנאָמישן קריזיס אויף דער גאַנצער וועלט, איינשליסנדיק קאַנאַדע. די וואָל סטריט קראַכן, וואָס האָבן געפונען אַזאַ שטאַרקן אָפּקלאַנג אויך ביי אונז אין קאַנאַדע, זיינען גע־ווען דער אָנזאָג פון שווערע צייטן. דאַן האָבן אויך ווייַן פרייזן אָנגעהויבן גליטשן זיך בארג אַראָפּ, און קאַנאַדע, מיט איר שלעכטער גערעטעניש, איז דערצו געשטאַנען פאַר א פאַרמאַכטן פאַר איר מאַרק.

יעדער איינער, וואָס האָט ניט געוואָלט פאַרמאַכן זיינען אויגן, האָט געקאָנט זעען דעם אויפשריפט אויפ'ן וואַנט. מען האָט ניט געקאָנט מאַכן קיין טעות אין די סימפּטאָמען וואָס האָבן אָנגעזאָגט דעם אָנקום פון א שווער קראַנקהייט.

דאָך זיינען געווען אַזעלכע, וואָס האָבן געפונען פאַר גוטיק צו פאַר־מאַכן די אויגן און לייקענען דעם אָנקום פונ'ם קריזיס. צווישן זיי איז גע־ווען אויך די ליבעראַלע רעגירונג פון פּרעמיער מאַקענזי קינג. ס'איז געווען ערב אַלגעמיינע וואַלן, און זי האָט געמאַכט דעם טעות צו מיינען, אז עס וועט איר געלינגען דורך סאָסיאַליסטיק און ציפערן שאַפן אַן אָפּטימיסטישע שטימונג ביים עולם, און אַזוי אָפּשוואַכן די ווירקונג פונ'ם קריזיס און גלייכ־צייטיק געוויינען דעם גוטן ווילן פון די ווייַלער.

מר. קינגס רעגירונג האָט זייער טייער באַצאָלט פאַר דעם טעות, בעת זי האָט גערעדט מיט ציפערן, האָט די אָפּזיציע, אונטער מר. בענעט, גערעדט מיט פאַקטן, וועלכע דער עולם האָט זייער שטאַרק געפילט. דער רעזולטאַט איז געווען, אַז די ליבעראַלע פּאַרטיי איז דורכגעפאַלן און די קאָנסערוואַטיוון האָבן געוואָנען די מאַכט מיט איינער פון די גרעסטע מער־הייטן אין קאַנאַדער פאַרלאַמענטאַרישער געשיכטע.

נאַטירלאַך, האָט מר. בענעט רעגירונג ניט באַזייטיקט דעם קריזיס, — דאָס קאָן קיין רעגירונג ניט טאָן ביי איר בעסטן ווילן. דער קריזיס איז אַן אַלוועלטלאַכע דערשיינונג, און ס'איז זייער זעלטן אַז א לאַנד זאָל זיך קאָ־נען פון אים איזאָלירן, וואָס די רעגירונג האָט יאָ געטאָן איז — צו פרובירן פאַרלאַטעך די ריסן. מיט איר אַכטונג צוגעזיצן מיליאָן דאָלאַר פאַר דער פאַרלייכטערונג פון דער אַרבעטסלאָזיקייט און מיט'ן דורכפיר פון פאַר־צווייגטע געזעלשאַפטלאַכע אַרבעטן זיינען צענדליקער טויזנטער אַרבעטס־לאָזע טיילווייז און צייטווייליג פאַרזאָרגט געוואָרן מיט אַרבעט.

דאָס האָט נאָך ווייט ניט געמאַכט קיין סוף צו דער אַרבעטסלאָזיקייט, און דאָס האָט נאַטירלאַך געהאַט גאָר א קליינעם שייכות צו דער קריטישער לאַגע פון די פאַרמערס. אָבער אויך בנוגע די פאַרמערס נעמט זי איצט אָן געוויסע מיטלען צו העלפן דאָרטן וואו די גויס איז באַזונדערס גרויס.

אָט די הילף מיטלען האָבן ניט קיין שייכות צו קיין פאַרטיי פראָגראַ־מען. וואָלטן אין מאַכט איצט געווען די ליבעראַלן, וואָלטן זיי מסתמא אָנ־גענומען די זעלבע אָדער ענלאַכע מיטלען צו פאַרלייכטערן די לאַגע.

וואָס האָט אָבער יאָ א שייכות צו דער פאַרטיי פראָגראַם פון דער רעגירונג, איז איר פּיסקאַלע פאָליטיק, דורך וועלכער זי האָט בדעה ניט צו באַזייטיקן בלויז די סאַמע שאַרפסטע סימפּטאָמען פון דער קראַנקהייט, נאָר איוסהיילן גרינדלאַך די קראַנקהייט גופא. מיר מיינען דאָ איר טאַריפן פּאָ־ליטיק, דורך וועלכע זי זאָגט צו אָפּצושאַפן בכלל די מענגלאַכקייט פון אַר־בעטסלאָזיקייט.

אין דער הינזיכט גייט מר. בענעטס רעגירונג א סך ווייטער, ווי וועלכע ס'איז רעגירונג ביז איצט. כאָטש די טאַריפן פראָגע איז שטענדיק געווען די הויפּט זאַך וואָס האָט אָפּגעטיילט די ליבעראַלן פון די קאָנסערוואַ־טיוון, איז אָבער אין דער פראַקטיק דער אונטערשייד געווען זייער א קליי־נער צווישן זיי. און האָט זיך אויסגעדריקט בלויז אין דעמאָלן: די ליבעראַלן זיינען קעגן טאַריפן און האָבן אָנגעהאַלטן מעסיקע פּראָטעקציע, און די קאָנסערוואַטיוון זיינען געווען פאַר הונדערט־פּראָצענטיקער פּראָטעקציע און האָבן זיך געהאַלטן, וועגן אין מאַכט, אין מעסיקע טאַריפן.

מר. בענעטס רעגירונג איז די ערשטע קאָנסערוואַטיווע רעגירונג וואָס האָט אין די וואָלן צוגעזאָגט און האָט בדעה דורכצופירן אין לעבן הונדערט פּראָצענטיקע פּראָטעקציע. א טייל פון איר פּראָגראַם האָט זי שוין דורכגע־פירט אויף דער ספּעציעלער סעסיע פונ'ם פּאַרלאַמענט. און די רענגלמעסיקע סעסיע וואָס עפנט זיך באַלד וועט מסתמא דורכפירן דאָס פּראָגראַם ביז'ן סוף.

צוזאַמען מיט איר פּראָטעקציע פּלאַן, וויל זי נאָך אויף דורכפירן אַן אַנדער אינטערעסאַנטן עקספּערימענט: צו היטן די פריזן פון פּראָדוקטן פון געהעכערט וועגן פאַר'ן געבראָכטער ווי א רעזולטאַט פון דער פּראָטעקציע.

דאָס זיינען גאַנץ נייע עקספּערימענטן אינ'ם עקאָנאָמישן לעבן פון קאַנאַדע. כאָטש מר. בענעט אַליין איז קאַנטיק פולשטענדיק איבערצייגט אין זייער דערפאָלג, קאָן אָבער זיין גלויבן ניט באַווירקן אַלעמען גלייך. אַמווי־ניקסטנס אויף וויפל ס'איז שייך הויכער פּראָטעקציע, איז שוין דער עקס־פּערימענט געמאַכט פון אַנדערע לענדער, און זייער ניט מיט קיין גינסטיקע רעזולטאַטן. קלאָסישע ביישפּילן אין דער הינזיכט זיינען די פאַר־אייניקטע שטאַטן און אוסטראַליע. אין די ערשטע איז די אַרבעטסלאָזיקייט ערגער ווי אין וועלכן ס'איז אַנדער לאַנד. און אוסטראַליע שטייט אויפ'ן שוועל פון באַנקראָט. אויב דאָס איז אפילו ניט קיין דירעקטער פּועל־יוצא פון פּראָטעקציע, באַווייזט עס אָבער אַמווייניקסטנס, אַז פּראָטעקציע איז ניט קיין רפואה פון עקאָנאָמישע קראַנקהייטן, — כאָטש מען קאָן פונקט אַזוי דער־ווייזן אַז פריער האַנדל איז אויך ניט קיין רפואה.

אָבער פאַרט קאָן קאַנאַדע באַגעגענען דאָס נייע יאָר מיט מער האָפע־נונגען, ווי זי האָט באַגעגנט דאָס נאָר־וואָס פאַרגאַנגענע יאָר. די לאַגע איז איצט א סך א שווערערע, ווי אין דער זעלבער צייט לעצטן יאָר, — אָבער דערפאַר זיינען איצט די אויסזיכטן בעסערע אויף דער צוקונפט.

פאַראיאָרן צום נייעם יאָר האָט זיך געפילט, אַז דער קריזיס קומט אומפאַרמיידלאַך. איצט פילט מען, אַז ער האָט דערגרייכט שוין דעם קלי־מאַקס אָדער ניט ווייט פון דעם, און אַז די לאַגע וועט זיך אָנהויבן אפשר לאַנגזאַם, אָבער זיכער, פאַרבעסערן.

פון די דערפאַרונגען מיט די קריזיסן אין די פאַרגאַנגענע יאָרן ווייסן מיר, אַז ביסלאַכווייז אַנטוויקלט זיך אין דעם קריזיס אַן עקאָנאָמישע ווידער־שטאַנדס קראַפט. וואָס באַזיגן צום סוף דעם קריזיס, — פונקט ווי ביי א קראַנקן מענשן אַנטוויקלען זיך די כחות וואָס באַזיגן די קראַנקהייט.

דאָס האָט ווייניק צו טאָן מיט איין פּאָליטיק פון דער רעגירונג אָדער א צווייטער. נאָר מיט די אינערלאַכע כחות פון דער געזעלשאַפט. וואָס ווייל זיינען געווען קעגן אַינסטינקטיוו דעם וועג צוריק צו א געזינטערן עקאָנאָמישן מצב.

קאַנאַדע, מיט אירע גוואַלדיקע רייכטימער, האָט דעם קריזיס ניט געפילט אַזוי שאַרף ווי די מייסטע אַנדערע לענדער, און זי וועט גיכער קאָנען באַפרייען זיך פון זייַנע פאָלגן ווי אַנדערע לענדער.

קאַנאַדע קאָן באַגעגענען דאָס נייע יאָר מיט צוטרוי און גלויבן אין אירע כחות, — און דאָס וועט איר שוין במילא העלפן לייכטער איבערצו־קומען אין באַזיגן די שווערע צייטן.

די "הייליקע פּרינציפּן" פון דער ענגלישער פּאָליטיק

(ארץ־ישראל און אינזל ציפּרים)

פון י. איינער

אין ארץ־ישראל האָט מען נאָכגעפאָלגט מיט גרויס אינטערעס און אויפמערקזאַמ־קייט נאָך די עקזיליבריסטישע פעאיקייטן פון דר. דראַמאָנד שילס, ענגלישער ווי־צע קאָלאָניאַל מיניסטער, וועלכן מ'האָט, אגב, אויסגעפייפט אין תל־אביב, ווי עס איז באַוואוסט איז ער פון ארץ־ישראל געפאָרן אויפ'ן אינזל ציפּרים און דאָרט איז די לאַנג אויך אויפגעלעגט. וואָס פאַדערט עקזיליבריסטישע דערפאַרנקייט. מ'איז געווען נאָך מער ניינערעק איבער דעם, וואָס מען האָט זיך פאַרגעשטעלט דעם דר. שילס, סאָציאַליסט און גרינער אויף זיין פּאָסטן, אַז ער איז אַביסל נאַיוו, אַביסל אומגעשיקט. אָבער די וואָס האָבן אַזוי נעדיינקט האָבן זיך געמוזט שטאַרק אַנטוישן: אַנשטאָט א באַליקטס עופה־לע האָבן זיי דערזען א שטאַרקן רויב־פויגל מיט שאַרפע נעגל. עס ווייזט זיך אַרויס, אַז דאָס איז ניט קיין זאַך פון דערפאַרנקייט, נאָר פון נאַטור, — מען דאַרף נאָר געבויין ווערן און אין ענגלענדער, דאָס איבעריקע קומט שוין פון זיך זעלבסט.

אַלזאָ, דער דר. שילס האָט גלענצנד־לויס דער מיינונג פון זיינע געגנאָסן דער־פילט זיין אויפגאַבע אין ארץ־ישראל און ער איז אָפּגעפאָרן אויפ'ן אינזל ציפּרים. דאָס איז א הייסער אינזל אויפ'ן מיט לענדישן ים פון אימער, באַזעצט מיט גרעקן, זיי האָבן אים ניט געלאָזט ווי א הפקר זאַך, ווי די אַראַבער דאָס גע־ירשט ארץ־ישראל. ניין, זיי וואוינען דאָרט פון שטת ימי בראשית און האָבן דאָס אינזל קיין מאָל ניט פאַרלאָזן. דע־ריבער דאַרף זיי ניט האָבן קיין יחוס־בריוו און קיין באַוויזע, ווי למשל: דאָרט און דאָרט דאָס דער נביא צוגע־בונדן דעם עק פון זיין פערד. . . . נאָר דער דאָזיקער אינזל האָט אויך א גרויסן חסרון: דאָרט געפינט זיך א מוסלמאַני־שע מינדערהייט, וועמעס אינטערעסן זיי־נען ניט אין האַרמאָניע מיט דער מער־הייט. די גריכן מאַכן דאָרט אויס 77-80 פּראָצענט און די מוסלמאַנער — 20-23 פּראָצענט. עס איז נאָך פאַראַן דאָרט א הייסעלע אידישע קאָלאָניסטן פון 150 ביז 200 נפשות, נאָר זיי קאָנען ניט־

נערן פּטור־געוואָרן פון די ענגלענדער און זייערע קולטורעלע רעפאָרמען. זאָל זיין וויניקער קולטור, אָבער אייגנס. נאָר קיי־נער וויל זיי ניט הערן, ניט צווישן די ענגלישע פּאַרטייען, ניט אינם פעלקער בונד, ווייל אַלע ווייסן די וואַנבאַרע דער־ווידערונג, אַז ציפּרום איז נויטיק פאַר ענגלאַנד אַלס א ים באַזע (וויפיל פאַר מאַנס זי שוין אויפגעבאַזעט און וויפיל באַדאַרף זי נאָך!) און עס ווייזט אויס, אַז די דאָזיקע דערווידערונג איז אַזוי איבערצייגנד, אַז עס פענט זיך שוין מער ניט ביי קיינעם דאָס מויל, אויסער די נאַאיווע גריכן פון ציפּרום, וועלכע קאָנען בשום אופן ניט פאַרשטיין מיט וואָס איז דער דאָזיקער באַווייז גרונט אַזוי שטאַרק? און זיי טוען ווייטער זיי־ערם — באַנוצן זיך מיט יעדן פּאַסנדן מאָמענט, פּראָטעסטירן און אָפּעלירן צום "ענגלישן געוויסן".

מערקווירדיק, אויף אויף אָט דעם אינ־זעל דערפיל די ענגלענדער בלויז א הר־מאַנישע אויפגאַבע, ניט מער . . . . זיי מוזן באַשיצן די באַדראָטע רעכט פון ענגלישע באַאמטע און דריי געוויילטע בירגער, פון זיי איין מוסלמאַנער.

נאָר ניט קוקנדיק אויף דער ענגלישער קלוגער פירערשאַפט, אויף זייער גוטער אָרדענונג און קולטורעלע רעפאָרמען, האָבן די גרעקן ניט אויפגעגעבערט צו טרוי מען וועגן פאַראייניקן זיך מיט זייער נאַציאָנאַלער מעטראָפּאָליע — מיט גרי־כענלאַנד. די דאָזיקע איינבילדונג איז נאָך מער פאַרשטאַרקט און איז גע־וואָרן, אַזוי צו זאָגן, געוועצלאַך זייט עס דער קאָלאָניאַן מיניסטער האָט שוין וועג־גען דעם געזאָגט" . . .

ניט קוקנדיק אויף דער דערקלערונג, האָט דער גריכישער מיטראָפּאָליט גע־ווייזט רעדט אויף דער דאָזיקער טעמע און ער האָט אָפּן אַרויסגעזאָגט אַזעלכע געדאַנ־קען, וואָס דאַרפן נאָר ניט זיין געשמאַק פאַר א מיניסטאַרישן אויער. ער האָט גע־זאָגט, אַז די גריכן, וועלכע בילדן אַן אַר־בערווינגנדע מערהייט אויף דעם אינזל, האָבן קיין אַנדער פאַרלאַנג ניט אויסער דאָס, אַז מען זאָל זיי פאַראייניקן מיט זייער נאַציאָנאַלער רעגירונג — מיט גריי־כענלאַנד, און דאָס איז דער איינציקער וועג צום פּראָגרעס פון דעם אינזל און זייער איינוואוינער. די ענגלענדער האָבן פאַר דעם אינזל נאָר ניט געטאָן, אויסער דאָס וואָס זיי שיקן זייערע טייערע באַ־צאָלטע באַאמטע, וועלכע ווייסן ניט די באַדערפענישן און דעם גייסט פון דער באַפעלקערונג און א. וו. . . . .

נאָר דאַמאָלסט איז אויפגעשפּרונגען א מוסלמאַנישער עפענדי און ער האָט ניט קיין שום פּרינציפּ. אויסער לייד־דער, דעם "ענגלישן פּרינציפּ". אויף ציפּ־רום־זיינען נאָר צוויי צדדים, אין ארץ־ישראל איז פאַראַן א שטאַרקער דריטער צד — די קריסטן, וועלכע זיינען ניט גע־ווען ביז איצט און וועלן ניט אימער פאַר־בלייבן פאַראייניקט מיט די קריסטן. און אין אַזעלכע תנאים ניט די אידישע מינ־שען, ענערגיע און קולטור און דאָך גע־דערהייט דעם לאַנד אַלץ: מיטלען, מע־פינען די ענגלענדער אַז צוליב יושר דאַר־פן זיי איר טאָן אַלץ לטובת דער מערהייט און לרעת דער מינדערהייט, ביז פאַר־לעצונג פון פאַרפליכטונגען און אַפּמאַכן פון אינטערנאַציאָנאַלן כאַראַקטער. אין דער זעלבער צייט שעצן לחלוטין גרינג די זעלבע ענגלענדער די רעכט און אינ־טערעסן פון דער מערהייט אויפן אינזל ציפּרום אין דער מערהייט אויפן איר חשבון פאַר־שיידענע פאַרצונג דער אומקלוגער־לער מוסלמאַנישער מינדערהייט. בוינען פאַר איר מער שולן און נעמען אויס מער מיט־לען, ווי עס קומט איר לויט דער פּראָ־פּאָרציע, אין דער'עיקר, זיי דערלויבן די איינוואוינדערונג פון מוסלמאַנישע אַר־בעטער, אין דער צייט, ווען די מערהייט ליידט פון אַרבעטסלאָזיקייט. און ווידער, באַרשטיין זיך, כדי דער יושר זאָל טרי־אומפיר . . .

ס'איז אומגליקלאַך, ווען מען האָט צו־טאָן מיט צוויי פּנים'דיקער עטיק!

מי טאַיין באַדעקטן ברונים; אַליין האַקן אַלץ אין באַוואַרימען דאָס הויז, באַ־לייכטן אונזערע צימערן מיט קעראָסין לאַמפּן און שלעפן זיך פון ניו־יאָרק נאָך פּלאַדעלפיע אין א וואָגן א טאָג מיט א נאַכט? ! א שווערער נייט איבער דורכ'ן לייב, ווען מען גיט ווען דעם א טראַכט.

דאָס אַלץ טאָקע איז ניט אָפּצולייקע־נען, אָבער דאָך לאָזן פון צייט צו צייט געלעגערט און פּראַקטישע מענשן הערן זייערע שטימען קענן דער צווייליזאַציע אונזערער און ציינן אָן אירע פעלערן, און ווען מען גיט ווען דעם א טראַכט, זעט מען דאָס עס איז יצא שכרו בהם־סדו. אמת טאָקע אַלץ, מיר האָבן הנאה און גרויס פאַרגענען פון איר, אָבער די מעגשהייט באַצאָלט דערפאַר א טייערע טעג און יאָרן.

אין פון וואַנען נעמט זיך זאָרג? פון אונזער צווייליזאַציע, פון אונזער פּראָ־גרעס, דאָס פאַרשטייט יעדער אייגער.

אונזער אַלע קראַנקהייטן און הארץ־קלעמענישן? וואָלט שוין אפשר געווען בעסער אַז די אַלע אויסגערעכנטע גלי־קען, אַבי צו לעבן לייגנגער, זיין תמיד געזונט, ניט דאַרפן געזאָגן אַז טאָן מיט דאָקטוירים און אַפּטייקער און אַריינלעבן ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר, ווי גאָט טראַכט.

אָט, צום ביישפּיל, קומט איצט צוגיין א באַקאַנטער פּראָפעסאָר, און באַהויפּ־טעט, אַז מענשן וואָלטן לייכט געקאָנט לעבן ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר און אפשר מער, ווען זיי וואָלטן ביי זיך געקאָנט פּועל'ן ניט צו זאָרגן און דאַגה־זעט מען דאָס עס איז יצא שכרו בהם־סדו. אמת טאָקע אַלץ, מיר האָבן הנאה און גרויס פאַרגענען פון איר, אָבער די מעגשהייט באַצאָלט דערפאַר א טייערע טעג און יאָרן.

אין פון וואַנען נעמט זיך זאָרג? פון אונזער צווייליזאַציע, פון אונזער פּראָ־גרעס, דאָס פאַרשטייט יעדער אייגער.